

माया ठकुरीका कथामा सीमान्तीयता

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्काय,
नेपाली केन्द्रीय विभाग अन्तर्गत दर्शनाचार्य तह
तेस्रो सत्रको पाठ्यांश सङ्केत ६०९ र ६१० को
प्रयोजनका लागि
प्रस्तुत

शोधप्रबन्ध

शोधार्थी
मीरा शाही
दर्शनाचार्य तह
नेपाली केन्द्रीय विभाग
त्रि. वि., कीर्तिपुर, काठमाडौं
२०७७

शोधनिर्देशकको सिफारिसपत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्काय अन्तर्गत नेपाली दर्शनाचार्य तह तेस्रो सत्रकी छात्रा मीरा शाहीले *माया ठकुरीका कथामा सीमान्तीयता* शीर्षकको शोधप्रबन्ध मेरा निर्देशनमा तयार पार्नु भएको हो । म उहाँको यस शोधकार्यसँग सन्तुष्ट छु र यसको आवश्यक मूल्याङ्कनका लागि नेपाली केन्द्रीय विभागसमक्ष सिफारिस गर्दछु ।

मिति : २०७७/१२/०२

.....

प्रा. डा. ताराकान्त पाण्डेय

शोधनिर्देशक

नेपाली केन्द्रीय विभाग

त्रिभुवन विश्वविद्यालय

त्रिभुवन विश्वविद्यालय
मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्काय
नेपाली केन्द्रीय विभाग, कीर्तिपुर

स्वीकृतिपत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्काय, नेपाली केन्द्रीय विभाग अन्तर्गत दर्शनाचार्य तहकी छात्रा मीरा शाहीले पाठ्यांश सङ्केत ६०९ र ६१० को प्रयोजनका लागि तयार पारेको *माया ठकुरीका कथामा सीमान्तीयता* शीर्षकको शोधप्रबन्ध आवश्यक मूल्याङ्कन गरी स्वीकृत गरिएको छ ।

शोधप्रबन्ध मूल्याङ्कन समिति

नाम	हस्ताक्षर
१. प्रा.डा. कृष्णप्रसाद घिमिरे (विभागीय प्रमुख)
२. प्रा.डा. ताराकान्त पाण्डेय (शोधनिर्देशक)
३. प्रा.डा. महादेव अवस्थी (आन्तरिक परीक्षक)
४. प्रा.डा. रमेशप्रसाद भट्टराई (बाह्य परीक्षक)

मिति : २०७७/१२/०२

कृतज्ञताज्ञापन

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र सङ्काय अन्तर्गत नेपाली विषयको दर्शनाचार्य तह, तेस्रो सत्रको पाठ्यांश सङ्केत ६०९ र ६१० को प्रयोजनका लागि तयार पारिएको 'माया ठकुरीका कथामा सीमान्तीयता' शीर्षकको प्रस्तुत शोधप्रबन्ध मैले श्रद्धेय गुरु प्रा.डा. ताराकान्त पाण्डेयको प्राज्ञिक सल्लाह तथा कुशल निर्देशनमा तयार पारेकी हुँ । यस्ता विशिष्ट विद्वान्का निर्देशनमा शोधकार्य गर्न पाउँदा मलाई गौरवबोध भएको छ । यो शोधप्रबन्ध तयार गर्ने सन्दर्भमा आइपरेका विभिन्न कठिनाइहरूसँग जुध्ने प्रेरणा प्रदान गर्दै प्राज्ञिक सल्लाह, कुशल मार्ग निर्देशनका साथै सही पथ प्रदर्शन गरेर शोधकार्य सम्पन्न गर्न उत्प्रेरित गर्नु भएकोमा आदरणीय गुरुप्रति म हार्दिक आभार, कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु ।

प्रस्तुत शोधशीर्षकलाई विभागीय स्वीकृति प्रदान गरी मलाई शोधकार्य गर्ने अवसर प्रदान गर्नुहुने विभागीय प्रमुख एवम् आदरणीय गुरु प्रा.डा. कृष्णप्रसाद घिमिरेप्रति पनि म कृतज्ञता प्रकट गर्दछु । त्यसैगरी आन्तरिक शोधविशेषज्ञ श्रद्धेय गुरु महादेव अवस्थी र बाह्य शोधविशेषज्ञ श्रद्धेय गुरु रमेशप्रसाद भट्टराईको निर्देशन मेरा लागि मूल्यवान् सावित भएको छ । तसर्थ श्रद्धेय गुरुहरूप्रति म हार्दिकतापूर्वक कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु ।

त्यस्तै दर्शनाचार्य अध्ययनका क्रममा सैद्धान्तिक तथा व्यवहारिक ज्ञान दिएर सत्मार्गतर्फ प्रेरित गर्ने सम्पूर्ण गुरुहरू प्रा.डा. देवीप्रसाद गौतम, प्रा.डा. खगेन्द्रप्रसाद लुइटेल्, प्रा.डा. मोतीलाल पराजुलीबाट प्राप्त सहयोगप्रति म सधैं ऋणी छु ।

त्यसै गरी शोधप्रबन्ध तयार गर्ने क्रममा मलाई आर्थिक सहयोग गर्ने विश्वविद्यालय अनुदान आयोग सानोठिमी र दर्शनाचार्य अध्ययन कार्य सम्पन्न गर्नका लागि आवश्यक सामग्री उपलब्ध गराउने त्रि.वि. केन्द्रीय पुस्तकालयप्रति पनि कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु । अध्ययन एवम् अनुसन्धानमा सदैव उत्प्रेरणा दिनु हुने मुमा बेचन शाहीप्रति म कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु ।

अन्त्यमा म यस शोधप्रबन्धलाई मूल्याङ्कनका लागि त्रिभुवन विश्वविद्यालय नेपाली केन्द्रीय विभागअन्तर्गत सञ्चालित दर्शनाचार्य कार्यक्रमको शोधप्रबन्ध मूल्याङ्कन समिति समक्ष पेस गर्दछु ।

.....

मीरा शाही

दर्शनाचार्य तह, तेस्रो सत्र

नेपाली केन्द्रीय विभाग

त्रि.वि., कीर्तिपुर ।

शैक्षिक सत्र : २०७५/२०७६

त्रि.वि. दर्ता नं: ६-१-२२४-२२९-९९

क्रमाङ्क : ३१

मिति: २०७७/१२/०२

विषयसूची

	पृष्ठ सङ्ख्या
पहिलो परिच्छेद : शोध परिचय	१-११
१.१ विषयपरिचय	१
१.२ समस्याकथन	२
१.३ अध्ययनको उद्देश्य	२
१.४ पूर्वकार्यको समीक्षा	३
१.५ शोधको औचित्य	८
१.६ शोधको सीमाङ्कन	८
१.७ शोधविधि	९
१.७.१ सामग्री सङ्कलन विधि	९
१.७.२ सैद्धान्तिक पर्याधार	१०
१.७.३ विश्लेषण विधि	११
१.८ शोधप्रबन्धको रूपरेखा	११
दोस्रो परिच्छेद : माया ठकुरीका कथामा सीमान्त समुदायको प्रतिनिधित्व र पहिचान	१२-१०
२.१ विषयपरिचय	१२
२.२ सीमान्तीय अध्ययनको अवधारणा	१२
२.३ माया ठकुरीका कथामा वर्गीय सीमान्तीयता	१८
२.३.१ 'गहना' कथामा वर्गीय सीमान्तीयता	१८
२.३.२ 'अनरेडियम' कथामा वर्गीय सीमान्तीयता	२०
२.३.३ 'आत्मसन्तुष्टि' कथामा वर्गीय सीमान्तीयता	२१
२.३.४ 'बहादुर' कथामा वर्गीय सीमान्तीयता	२३
२.३.५ 'साने' कथामा वर्गीय सीमान्तीयता	२६
२.३.६ 'साहेब' कथामा वर्गीय सीमान्तीयता	३२
२.३.७ 'बले' कथामा वर्गीय सीमान्तीयता	३५

२.३.८ 'मृगतृष्णा' कथामा वर्गीय सीमान्तीयता	३७
२.३.९ 'धनवीरे' कथामा वर्गीय सीमान्तीयता	४०
२.३.१० 'निर्मला' कथामा वर्गीय सीमान्तीयता	४४
२.४ माया ठकुरीका 'असजिला प्रश्नहरू' कथामा जातीय सीमान्तीयता	४६
२.५ माया ठकुरीका कथामा लैङ्गिक सीमान्तीयता	४९
२.५.१ 'उज्यालोतिर' कथामा लैङ्गिक सीमान्तीयता	५०
२.५.२ 'बहादुर' कथामा लैङ्गिक सीमान्तीयता	५३
२.५.३ 'साहेव' कथामा लैङ्गिक सीमान्तीयता	५५
२.५.४ 'धुलोले भरिएको बाटो पार गर्ने प्रयत्नमा' कथामा लैङ्गिक सीमान्तीयता	५७
२.५.५ 'उसको कथा' कथामा लैङ्गिक सीमान्तीयता	५९
२.५.६ 'कुन्ता' कथामा लैङ्गिक सीमान्तीयता	६४
२.५.७ 'अन्तिमनिर्णय' कथामा लैङ्गिक सीमान्तीयता	६८
२.५.८ 'युद्ध' कथामा लैङ्गिक सीमान्तीयता	७४
२.५.९ 'गिद्ध' कथामा लैङ्गिक सीमान्तीयता	७७
२.५.१० 'रात त मेरो पनि हो' कथामा लैङ्गिक सीमान्तीयता	८२
२.५.११ 'पहिचान' कथामा लैङ्गिक सीमान्तीयता	८६
२.५.१२ निष्कर्ष	९०

तेस्रो परिच्छेद : माया ठकुरीका कथामा सीमान्त समुदायको आवाज र प्रतिरोध चेतना

	९१-१३८
३.१ विषयपरिचय	९१
३.२ सीमान्त समुदायको आवाज र प्रतिरोध चेतना	९१
३.३ माया ठकुरीका कथामा आवाज र प्रतिरोध चेतना	९३
३.३.१ 'उज्यालोतिर' कथामा आवाज र प्रतिरोध चेतना	९३
३.३.२ 'गहना' कथामा आवाज र प्रतिरोध चेतना	९४
३.३.३ 'अनरेडियम' कथामा आवाज र प्रतिरोध चेतना	९५
३.३.४ 'आत्मसन्तुष्टि' कथामा आवाज र प्रतिरोध चेतना	९६

३.३.५ 'बहादुर' कथामा आवाज र प्रतिरोध चेतना	९९
३.३.६ 'साने' कथामा आवाज र प्रतिरोध चेतना	१०२
३.३.७ 'साहेव' कथामा आवाज र प्रतिरोध चेतना	१०४
३.३.८ 'धुलोले भरिएको बाटो पार गर्ने प्रयत्नमा' कथामा आवाज र प्रतिरोध चेतना	१०७
३.३.९ 'बले' कथामा आवाज र प्रतिरोध चेतना	११०
३.३.१० 'मृगतृष्णा' कथामा आवाज र प्रतिरोध चेतना	११३
३.३.११ 'उसको कथा' कथामा आवाज र प्रतिरोध चेतना	११५
३.३.१२ 'धनवीरे' कथामा आवाज र प्रतिरोध चेतना	११७
३.३.१३ 'कुन्ता' कथामा आवाज र प्रतिरोध चेतना	१२०
३.३.१४ 'अन्तिम निर्णय' कथामा आवाज र प्रतिरोध चेतना	१२३
३.३.१५ 'युद्ध' कथामा आवाज र प्रतिरोध चेतना	१२५
३.३.१६ 'निर्मला' कथामा आवाज र प्रतिरोध चेतना	१२७
३.३.१७ 'गिद्ध' कथामा आवाज र प्रतिरोध चेतना	१३०
३.३.१८ 'असजिला प्रश्नहरू' कथामा आवाज र प्रतिरोध चेतना	१३२
३.३.१९ 'रात त मेरो पनिहो' कथामा आवाज र प्रतिरोध चेतना	१३४
३.३.२० 'पहिचान' कथामा आवाज र प्रतिरोध चेतना	१३६
निष्कर्ष	१३७

चौथो परिच्छेद : सारांश तथा निष्कर्ष १३९-१४३

४.१ सारांश	१३९
४.२ निष्कर्ष	१४०

सन्दर्भ सामग्रीसूची